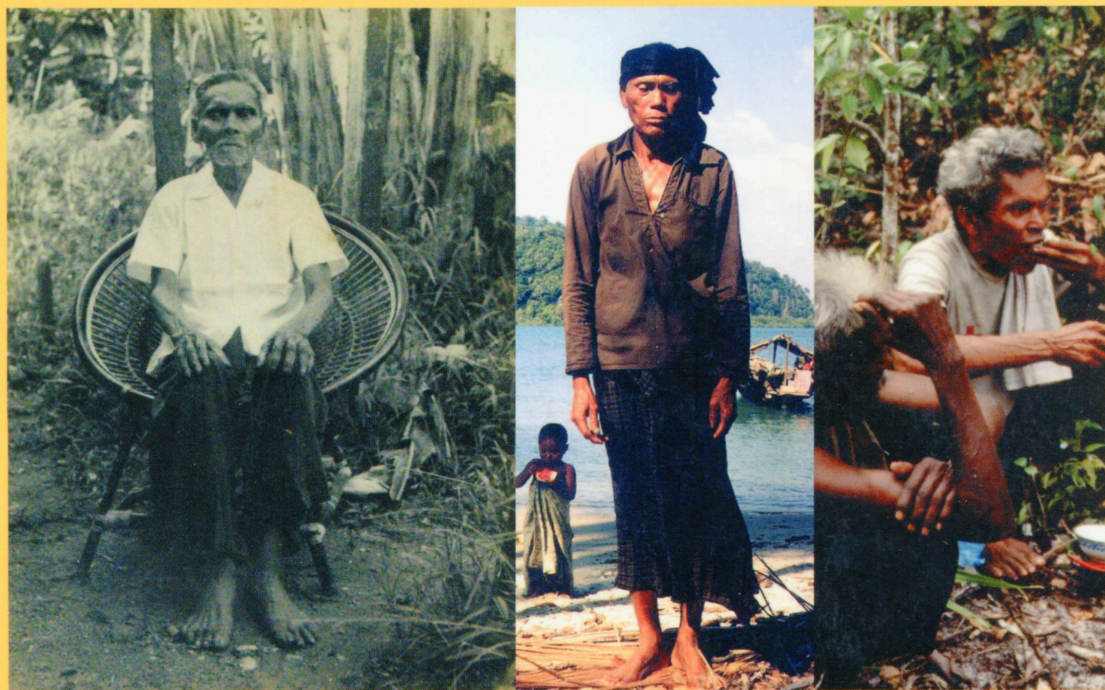

โอลิเวียร์แฟร์รารี
กุลทรัพย์ อดุพัย

นฤมล หิณชีระนันท์
จ๊าค อีวานอฟ

คลื่นแห่งความยุ่งยากบนเกาะพระทอง

ด้วยความร่วมมือจาก
เอ็ม บุคดง, เอ็ม บุทรี, ทีเลอซาร์, อา โมอาเหม็ด

คลื่นแห่งความยุ่งยากบนเกาะพระทอง

ด้วยความร่วมมือจาก
เอ็ม บุคตง, เอ็ม บุทรี, ทีเลอร์ชาร์, อา โมอาเทมัต

การนำนักวิจัยเข้ามาเกี่ยวข้องในโครงการบูรณะฟื้นฟูชุมชนอาจเป็นการกระทำที่ท้าทายอย่างยิ่ง ทำไมนักวิจัยมักจะมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ที่ถูกมองว่าเป็นพวกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมบูรณะฟื้นฟูชุมชน อย่างไรก็ตามความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนและพื้นที่ที่ได้รับความช่วยเหลือซึ่งสะท้อนมาจากบุคคลภายนอกเช่นนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยไม่ให้เกิดปัญหาที่ตามมาในภายหลัง เนื่องจากการวิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ประสบกัยได้พูดคุยและแสดงออกซึ่งความต้องการที่แท้จริง หนังสือเล่มนี้เป็นหลักฐานพิสูจน์คำกล่าวข้างต้นได้เป็นอย่างดี นักวิจัยเหล่านี้ที่ได้ตามเราไปทำงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่ยากลำบาก และให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่นั้นๆ แก่เรา ซึ่งข้อมูลของพวกเขาดูเหมือนว่าจะเป็นข้อมูลที่สามัญ แต่ก็ เป็นสิ่งที่เราไม่ได้รับรู้กันมากนัก องค์การที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือมักจะคิดว่าตนเองมีความรู้ความสามารถเพียงพอแล้ว และนักวิจัยก็เป็นเพียงฐานให้พวกเขาเท่านั้น

โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากคุณมิซึโนะ คาลมีเรีย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ ด้วยความร่วมมือกับภาครัฐ ระหว่างการมาเยี่ยมเยียนผู้ประสบกัย เมื่อมกราคม 2548 เฮลมิซีและคุณจอร์ดิง ผู้ประสานงานระดับภาค ได้ลงใจจัดให้ทีมผู้เชี่ยวชาญในเผ่ามอแกนและชนเผ่ามอแกลนมาพบและเชิญเข้าร่วมโครงการ “การฟื้นคืนสภาพให้แก่พระทอง” ซึ่งทาง เฮลมิซี ได้ทำข้อตกลงกับรัฐบาลไทยเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการก่อนหน้านั้นแล้ว หลังจากนั้นก็เกิดคำถามขึ้นมาว่า เราจะให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่เราแทบจะไม่รู้จักเลยอย่างไร? เราจะฟื้นฟูพื้นที่ในสถานการณ์ที่เรายังไม่รู้จะไปอย่างไร? หรือแม้แต่ตัวผู้ประสบกัยเองก็ยังไม่แน่ใจว่านี่เป็นใครกันบ้าง

พื้นที่ที่เป็นถิ่นอาศัยของหลายเผ่าพันธุ์ (ชาวมอแกน ชาวมอแกลน ชาวพม่า ชาวไทย และชาวไทยเชื้อสายจีน) มีความซับซ้อนอย่างมาก ดังนั้นจึงจำเป็นที่คณะทำงานต้องมีความสามารถทางภาษาศาสตร์ ชาติพันธุ์วรรณา ชีววิทยา สังคมวิทยาและธรณีวิทยาเป็น อย่างดี เราตั้งเป้าหมายที่จะรวบรวมข้อมูลให้มากที่สุดที่จะมาฟื้นฟูสิ่งต่างๆ ให้กับผู้ประสบกัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมอแกลนซึ่งมักจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีสิทธิไม่มีเสียงเท่าใดนัก เราจึงจำเป็นต้องมีคณะสำรวจพื้นที่ที่ทำงานร่วมกันเพื่อทำหน้าที่เป็นคนกลางจัดหาข้อมูล ที่จำเป็นให้กับ เฮลมิซี พวกเขาทำหน้าที่เป็นสื่อกลางซึ่งนำมาสู่ผลลัพธ์ที่ดีต่อมา หนังสือเล่มนี้เป็นข้อพิสูจน์ดังกล่าวดังกล่าว แต่เนื่องจากสถานการณ์บนเกาะพระทองมีความเป็นพลวัตอย่างยิ่งหลังจากที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นยักษ์ และนักวิจัยก็ไม่สามารถจะเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อคิดเห็นต่างๆ ได้ภายในเวลาที่จำกัดมาก หนังสือนี้จึงถือว่าเป็นรายงานสถานการณ์ในช่วงหนึ่ง

นอกจากประเด็นทางวัฒนธรรม เช่นเรื่องประวัติศาสตร์ของเกาะ เรายังจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะการถือครองที่ดิน โดยเฉพาะเรื่องประเด็นทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่ทางเลือกในการบูรณะฟื้นฟูพื้นที่เพื่อจะหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด ข้อมูลของ

พื้นที่เหล่านี้จึงจำเป็นอย่างยิ่ง จากการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในหมู่บ้านเป็นเวลาหลายเดือนทำให้คณะทำงานสามารถเข้าใจถึงระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ชาวมอแกนต้องการจะรักษาไว้ด้วยวิธีการพัฒนาแบบยั่งยืน แม้ว่าในขณะนั้น คำๆ นี้จะยังไม่เป็นที่รู้จักในหมู่ชาวตะวันตกก็ตาม นอกจากนี้ การจัดการกับที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากรอย่างทัดเทียมกันระหว่างหมู่บ้านต่างๆ โดยเน้นที่ความสมดุลของสภาพแวดล้อมบนเกาะนี้ชี้ให้เห็นว่า มอแกนเรียนรู้วิถีที่จะอยู่รอดและปรับตัว เราควรจะใช้กรณีของมอแกนมาเป็นตัวอย่างในหลายๆ ด้าน และหนังสือเล่มนี้ก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้เราเข้าใจว่า ความรู้พื้นบ้านและการจัดการที่สมดุลเป็นอย่างไร และทำให้รู้ว่าโครงการบูรณะพื้นที่ที่จะสร้างอนาคตให้กับประชาชนควรเป็นไปในทางเดียวกับวัฒนธรรมนี้ด้วย หนังสือเล่มนี้ทำให้เราเข้าใจได้ดีขึ้นว่าแม้จะประสบภัยพิบัติ แต่ก็ยังเป็นไปได้ที่จะสร้างอนาคตที่มั่นคงให้ผู้ประสบภัยและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

บ้านเรือนของชาวมอแกนไม่ได้ถูกทำลายเสียหายเพราะพวกเขารู้จักเลือกสถานที่อันปลอดภัยเป็นที่อยู่อาศัย แล้วถ้าเราได้มีโอกาสตามความเห็นจากพวกเขาเร็วกว่านี้เล่า? ชาวมอแกนเป็นพวกแรกที่เข้าไปช่วยเก็บร่างผู้เสียชีวิต นำผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาล และพวกเขาเป็นพวกแรกที่กลับมายังเกาะ ความจริงที่ตรงไปตรงมาประการแรกของชุมชนมอแกนบนเกาะพระทองคือพวกเขากลับไปยังเกาะ เพื่อจะจัดการกับชะตากรรมของตนเอง โดยปฏิเสธที่จะรับความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว ชาวมอแกนตัดสินใจกลับไปยังถิ่นฐานของพวกเขา และยึดเอาสิทธิบนพื้นดินของพวกเขาที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษคนอื่น ๆ ไม่กลับมาที่เกาะ แต่คอยรับความช่วยเหลือและความคุ้มครองจากองค์กรนานาชาติ ชาว มอแกนกลับมาอาศัยที่เกาะและตัดสินใจว่าพวกเขาจะอาศัยอยู่บนเกาะนี้ตลอดไป อนาคตของเกาะพระทองจะต้องผนวกเอาชาวมอแกนเข้าไปด้วย ชาว มอแกนรู้จักทั้งธรรมชาติและแนวโน้มของหายนะที่เกิดขึ้น แต่สำหรับพวกเขาแล้วภัยพิบัติก็เปรียบเหมือนสิ่งกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคอนาคตที่แตกต่างออกไป อุทยานแห่งชาติ นักนิเวศวิทยา นักพัฒนาการท่องเที่ยว และทุกคนที่ต้องการเปลี่ยนสภาพของเกาะพระทองจากเดิมกำลังทำลายสมดุลทางธรรมชาติที่ชาวมอแกน ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยร่วมกันสร้างขึ้นมา การนำชาวเกาะเหล่านี้เข้าสู่โลกสมัยใหม่จำเป็นต้องกระทำโดยวิธีแบบบูรณาการและคำนึงถึงความต้องการของผู้ประสบภัยเอง รวมทั้งระดับของการพัฒนาที่พวกเขาต้องการด้วย

ความจริงที่ตรงไปตรงมาประการที่สองก็คือ ชาวมอแกนอยากจะบูรณาการชุมชนไปกับการพัฒนาและการฟื้นฟูเกาะพระทอง และสำหรับพวกเขาหรือชาวเกาะคนอื่น ๆ แล้ว การฟื้นฟูนี้ควรจะจัดความหวาดกลัวที่เกิดจากสึนามิด้วย สิ่งที่เขาต้องการมากที่สุดก็คือ โรงเรียนหรือ การบูรณะโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่หมู่บ้านทุ่งดาบ เอสดีซีตระหนักถึงความปรารถนาของชนกลุ่มเล็ก ๆ นี้ ที่นำพาเกาะพระทองให้เข้าสู่สภาพเดิม

ฮานส์ ปีเตอร์ เอริสมัน

เอกอัครราชทูตสวิตเซอร์แลนด์ประจำประเทศไทย

Hans Peter Erismann

Ambassador of Switzerland in Bangkok

สารบัญ

อารัมภบท	I
คำปรารภ โครงการ ประวัติความเป็นมาและวิธีการ	1
I. หลังเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิ	1
II. เกาะพะล่อง ชามอแกลน และองค์การความร่วมมือและพัฒนาแห่งสวีตเซอร์แลนด์	3
III. ระเบียบวิธี	5
ส่วนที่ I - เกาะชามอแกลน ?	
พลวัตทางเศรษฐกิจสังคมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์	
บทที่หนึ่ง ประวัติความเป็นมาของชามอแกลนจนถึงปัจจุบัน	17
I. กลุ่มชนเผ่าเร่ร่อนและการเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร	17
ชามอแกลนและสมเด็จย่า	17
ชามอแกลนและสมเด็จย่า	17
II. การตั้งหลักปักฐานบนเกาะ	21
ผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่สอง	21
แร่ดีบุก	24
เกาะขาดและคนจีน	25
III หมู่บ้านต่างๆ	27
ทำแป๊ะไย้อย หรือ คำตัง	27
ปากจกหรือกำลัน ?	28
ทุ่งดาบ หรือ ดาบ	32
บทที่สอง คำบอกเล่าของชามอแกลน	37
I. ประวัติความเป็นมา	37
II. การตั้งถิ่นฐานของชามอแกลน	37
บทที่สาม กลุ่มชนพม่าที่ทำแป๊ะไย้อย	41
I. ประชากรชาวพม่าในหมู่บ้านทำแป๊ะไย้อย	41
II. ผู้อพยพและสถานภาพทางสังคม	44
III. ปัจจัยทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนพม่าที่ทำแป๊ะไย้อย	45
บทที่สี่ แผนภูมิลำดับญาติวงศ์และประวัติความเป็นมา	51
I. ทุ่งดาบ	51
II. ทำแป๊ะไย้อย	54
บทที่ห้า ชามอแกลน	59
I. กลุ่มชนหลายอาชีพ	59
II. ชามอแกลนและชามอแกลน	61

ชาวมอแกน	61
ชาวมอแกน	61
ผู้เฒ่าสามพันหรือกำเนิดชาวมอแกน	64
III. กลุ่มชาติพันธุ์(ethnonyne) ชื่อที่เรียกกลุ่มตนเอง(endonym) และชื่อที่คนภายนอกเรียก (exonym)	66
IV. ลำมะโนประชากร	67
ส่วนที่ II – ดินแดนนี้เป็นของชาวมอแกนหรือไม่	
การเปลี่ยนแปลงสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดิน	
อารัมภบท	81
บทที่หนึ่ง พลวัตของวัฒนธรรมในเกาะพระทอง การใช้ประโยชน์ และการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดิน	87
I. การเป็นผู้ครอบครองที่ดิน	87
นำเรื่อง	87
การเป็นผู้ครอบครองที่ดินในทุ่งตาบ	89
ตัวอย่างของครอบครัวป่าไม้ (ตัวอย่างซึ่งแสดงถึงการสืบสายตระกูล)	92
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	95
การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินที่หมู่บ้านปากจก	95
การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินที่หมู่บ้านท่าแปะไย	96
II. คลอง ความทรงจำของเกาะ	99
บทที่สอง การถือกรรมสิทธิ์ในเกาะพระทอง	105
I. เกาะพระทอง เกาะของชาวมอแกนหรือเกาะของชาวไทย	105
บทนำ	105
เกาะพระทอง ประวัติพืดาทินกอง	105
เกาะเทา หรือเกาะที่ผุดลอย	106
เกาะเทา	107
เกาะที่ส่งกลิ่นเหม็น	107
II. ความสำคัญของความเชื่อต่อการโยกย้ายเคลื่อนที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน	108
ปฏิทินพิธีกรรม	108
ขุนทะเล	112
แม่น้ำนาง	112
III. แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน	114
บทที่สาม คำบอกเล่าของชาวมอแกน	117
I ที่ดิน	117
บทที่สี่ ข้าว : จากพื้นที่ทางกายภาพสู่พื้นที่ทางวัฒนธรรม	121
I. การทำไร่หมุนเวียน หรือเครื่องหมายในการถือสิทธิ์ครอบครองที่ดินและการตั้งหลักแหล่ง	121
ไร่หมุนเวียน และ อสังหาริมทรัพย์	121
II. จิตวิญญาณแห่งข้าว	122

พิธีกรรมของชาวมอแกน: เทศกาลข้าวในหมู่ชาวเลที่มีถิ่นฐานประจำ	123
ข้อมูลพืชสมุนไพร บนเกาะพระทอง	134

ส่วนที่ III – เกาะสำหรับอนาคตของมอแกน ?

การสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับชุมชนเกาะพระทอง

การสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับชุมชนเกาะพระทอง	143
คำนำ	145
1. ความนำ	146
2. วิธีการวิจัย	147
3. สภาพปัจจุบันของชาวบ้านเกาะพระทองหลังเหตุการณ์สึนามิ	147
ชุมชนบ้านทุ่งดาบ	151
4. โรงเรียน และการศึกษาในระบบโรงเรียน	151
โรงเรียนบ้านเกาะขาด	152
โรงเรียนบ้านปากกก	153
โรงเรียนเกียรติประชา	154
ครูผู้สอน	156
ทุนการศึกษา	158
โรงเรียนบ้านทุ่งดาบ	161
ครูผู้สอน	161
โรงเรียน/อุปกรณ์	163
การสอน/กิจกรรมโรงเรียน	163
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโรงเรียนและการเรียนการสอน	163
5. การศึกษาในระบบ ผ่านศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน (กศน.)	164
6. ความรู้พื้นบ้านและแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่	166
ความรู้ของมอแกน- “ศาสตร์” ที่เลือนหาย เพราะถูก “กดทับ” มานาน	167
รูปแบบการเรียนรู้ดั้งเดิมของมอแกนที่เกาะพระทอง	169
เรื่องที่น่าเรียนรู้ -- ความรู้ดั้งเดิมของมอแกนที่เชื่อมโยงกับพื้นที่เกาะพระทอง	171
ความรู้เกี่ยวกับสภาพดั้งเดิมของเกาะพระทองและประวัติชุมชน	172
ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและการรักษาพยาบาล	172
ความรู้เกี่ยวกับช่างฝีมือ การทำหัตถกรรม และความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรม ดนตรี และการละเล่น	173
แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ - บุคคลหรือ “ผู้รู้” บนเกาะพระทอง	174
แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ - สถานที่ แหล่งธรรมชาติ และกลุ่มอนุรักษ์บนเกาะพระทอง	175
บ้านอนุรักษ์เต่า	175
บ้านกล้วยไม้และกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้และพันธุ์พืชพื้นเมือง	176
7. การเรียนรู้เกี่ยวกับด้านอาชีพ ทักษะอาชีพ และอาชีพเสริม	177
8. สรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ในเกาะพระทอง	180
การศึกษาและการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกโรงเรียน	181
การส่งเสริมความรู้พื้นบ้านและแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่	183
การเพิ่มทักษะด้านอาชีพ และอาชีพเสริม	184
เอกสารและแหล่งอ้างอิง	185